

СВОБОДА ЯК ЦІННІСТЬ У СХІДНОМУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

Модернізація у традиційних суспільствах постала як небачене раніше соціальне розшарування, посилення конфліктів та протиріч, зростання міграції, моральна деградація суспільства. Таким чином, модернізація, що здійснюється за універсальними «рецептами», призвела до руйнації унікальних культур [1, с. 42].

Традиційні культури – це культури, орієнтовані на відтворення суспільного життя у усталених, століттями апробованих форм і мають джерелом легітимації соціальної активності сакральну традицію. Традиційні культури мають потужні можливості забезпечення стабільності не лише суспільства, а й особистості, пропонуючи їй надійні, вивірені століттями механізми адаптації до екзистенційної кризи.

Сьогодні дедалі більше визнання у світі отримує уявлення у тому, що цінність свободи по-різному розуміється у різних культурах: «...людина має свободу у разі, якщо може жити згідно з тим розумінням свободи, яке прийнято в його суспільстві».

В основу поділу цивілізацій на західні і східні покладений передусім релігійний чинник. Загалом класифікація світових цивілізацій за релігійними критеріями пов'язана з розумінням цивілізації як соціокультурної спільноти, що формується на базі універсальних, тобто надлокальних, цінностей, що отримують відбиття у світових релігіях, які становлять цілісні системи соціокультурної регуляції, включаючи підсистеми моралі, права, мистецтва, філософії тощо[2].

Права людини не можна насильно нав'язувати населенню з іншою культурою та релігією. Ситуація, що складається на сьогоднішній день у світі, демонструє результат силового впровадження демократії у країнах Близького Сходу, охопленого бойовими діями. Тому закономірно негативне ставлення багатьох арабських правознавців та політологів до ідеї про права людини, які сприймаються як засіб ідеологічної експансії, як спроба захоплення культури, нав'язування західних цінностей. Відповідно, неприйняття, відчуження ідеї прав людини в низці ісламських держав є спробою збереження своєї правової культури.

Між ісламським та ліберальним уявленням про права і свободи особистості існує глибока концептуальна відмінність. Якщо з погляду світського західного підходу джерелом влади і закону є воля народу, то в мусульманському праві джерелом права – воля Аллаха.

У зв'язку з цим сучасні арабські держави умовно можна поділити на дві категорії. До першої належать держави, які відкидають міжнародний стандарт прав людини та проводять внутрішню політику ісламізації, суспільно-політичного життя (наприклад, Пакистан, Іран), і, як наслідок, у них ліквідовано всі світські інститути. Інша категорія держав, яких значно більше, це держави, урядами яких зроблено спробу одночасного «поєднання ісламських інститутів, політичної влади

духовенства, наділеного державними повноваженнями, з формуванням «світських» політичних інститутів президента, парламенту, політичних партій, характерних для сучасних форм правління, у тому числі республіканських», закріпленням на конституційному рівні прав людини. На такому шляху розвитку пішли Туреччина, Єгипет, Ірак, Сирія та інші, і в них права людини набули певного сенсу.

Однак, незважаючи на те, що більшість арабських держав визнали і нормативно закріпили на конституційному рівні права та свободи особистості, ставлення ісламського суспільства до них залишається складним, часто права людини сприймаються чужими елементами у релігійно-традиційному праві Сходу.

Глобалізація сприяє діалогу цивілізацій, але її вплив не слід розуміти як загальну типізацію, що стирає кордони права, релігії, культури та ін. Навпаки, специфіку ісламської концепції слід враховувати під час виборів форм, методів здійснення прав людини. І в цьому випадку розбіжності між ісламською та західною концепціями прав людини слід розглядати не як заперечення їхньої загальності, а як збагачення практики їх реалізації.

Рефлексія з приводу труднощів реалізації прав та свобод людини в сучасному світі завжди призводить до проблеми, що важливіше: особистість чи держава? Щоб вирішити це питання людині «потрібно жити не для себе або для інших, а з усіма і для всіх».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кутуєв П.В. *Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм*, Київ, 2005, https://dut.edu.ua/uploads/1_725_83549299.pdf (дата звернення 8.04.23)
2. Андрущенко Т., Типологія цивілізацій: класичний і модернізаційний підходи, *Український науковий журнал «Освіта регіону», розділ Політологія психологія комунікації, №1, 2012*, <https://social-science.uu.edu.ua/article/722> (дата звернення 8.04.23)